

در کوچه باغ هزار و یک شب

(گذری بر ادب غنی، ماسه و عرفانی در داستان‌های هزار و یک شب)

دکتر شهریار سادی گو

(عضو هیأت علمی دانشگاه فرهنگیان)

سپیده خسروی

(کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی)

سرشناسه :
عنوان و نام پدیدآور :
مشخصات نشر :
مشخصات ظاهری :
شابک :
وضعیت فهرست نویسی :
یادداشت :
موضوع :
موضوع :
موضوع :
موضوع :
شناسه افزوده :
رده بندی کنگره :
رده بندی دیویی :
شماره کتابشناسی ملی :

نام کتاب: در کوچه باغ هزار و یک شب

مولف: دکتر شهریار شادی گو- سپیده خسروی

ویراستار: دکتر سیدمحمد موسوی

چاپ و لیتوگرافی:

طرح جلد و صفحه آرایی: ابراهیم کریمیان

چاپ اول: ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۶۹-۳۷-۷

قیمت: ۱۰,۰۰۰ تومان

آدرس مرکز پخش:

عنوان	صفحه
سخن مولفین:	۱
مقدمه	۳

فصل اول: مبانی نظری هزار و یک شب

۱-۱. هزار و یک شب:	۹
۲-۱. ادب غنایی:	۱۰
۳-۱. ادب حماسی:	۱۱
۴-۱. ادب عرفانی:	۱۲
۵-۱. عبداللطیف سرجی:	۱۲
۶-۱. منشأ تاریخی کتاب هزار و یک شب و روند آن در طول تاریخ:	۱۳
۷-۱. برخی از پژوهشگران هزار و یک شب:	۱۵
۸-۱. تأثیر جهانی هزار و یک شب:	۱۷
۹-۱. اولین ترجمه‌ی فارسی هزار و یک شب - اب انب و لیلہ:	۱۹
۱۰-۱. شرح حال تسوجی:	۲۱
۱۱-۱. توصیف حالات عشقی در این ترجمه:	۲۳
۱۲-۲. اشعار در کتب هزار و یک شب:	۲۴

فصل دوم: داستانهای غنایی، حماسی و عرفانی

۱-۲. حکایت پیر و دو غزال:	۳۴
۲-۲. حکایت صیاد:	۳۶
۳-۲. حکایت وزیر و پسر پادشاه:	۳۸
۴-۲. حکایت کافور غلام دوم:	۳۹
۵-۲. حکایات حیوانات:	۴۱
۶-۲. حکایت شبان و فرشته:	۴۳
۷-۲. حکایت معجزه‌ی دانیال:	۴۴
۸-۲. حکایت عجوز و پرهیزکار:	۴۵
۹-۲. حکایت فضل خدا:	۴۷

۴۸	 ۱۰-۲. حکایت ملک الموت
۴۹	 ۱۱-۲. حکایت حمال با دختران
۵۱	 ۱۲-۲. حکایت نورالدین و شمس الدین
۵۳	 ۱۳-۲. قصه عاشق و دلاک
۵۵	 ۱۴-۲. حکایت علی بن بکار و شمس النهار
۵۷	 ۱۵-۲. حکایت کنیز و خواجه
۵۸	 ۱۶-۲. حکایت تاثیر عشق سبحان من هو حی لا یموت
۶۰	 ۱۱-۲. حکایت مصعب و عایشه
۶۱	 ۱۰-۲. حکایت عاشق محروم
۶۳	 ۱۹-۲. حکایت نصر بن مغیره
۶۵	 ۲۰-۲. حکایت سق صادق
۶۶	 ۲۱-۲. حکایت گاو در دوه
۶۹	 ۲۲-۲. حکایت بکر، گاو و زرافه
۷۱	 ۲۳-۲. حکایت خواب یب
۷۲	 ۲۴-۲. حکایت عمر و صاحب خلو کو
۷۴	 نتیجه
۷۸	 منابع و ماخذ:

مقدمه

هزار و یک شب را می‌توان مادر قصه‌های جهان نامید، مجموعه قصه‌هایی که قرن‌های متمادی، سینه به سینه در میان اقشار مختلف مردم نقل شده و دربرگیرنده‌ی ویژگی‌های روحی، مبانی اخلاقی، باورها، رؤیایها و تخیلات اقوام مشرق‌زمین است. اهمیت هزار و یک شب تنها به دلیل جنبه‌ی ادبی آن نیست. هزار و یک شب، منبع ارزشمندی برای تاریخ اجتماعی خاورمیانه در سده‌های میانه و اوایل دوره‌ی جدید به‌شمار می‌رود. اما مهم‌تر از همه، تأثیر اخلاقی آن است که خلق آن به یک زن منسوب شده است. "شهرزاد" زنی است که با سلاحی از دانایی و هوش به دوش دارد و شهریار خودکامه و خون‌ریز را که شهر غریض بهیمی است، به فرجامی انسانی می‌رساند. (ستاری، ۱۳۶۸: ۳)

عنوان این مجموعه داستان، "الف لیله و لیله است." به نوشته‌ی رابرت ایروین^۱، این کتاب، سرژمی‌های شبانه‌ی عرب نامیده شد و در مغرب‌زمین به این عنوان نامدار گشت. (ایروین، ۱۳۸۲: ۳)

موضوع هزار و یک شب، سرگذشت پادشاهی مسجید و خون‌ریز است که وقتی از خیانت همسرش با غلامکی زنگی آگاه می‌شود، او را به قتل می‌رساند و از آن زمان به بعد از بیم خیانتی دیگر هر شب از دختر بیکراهی کام می‌گیرد و بامداد سر از تن او جدا می‌کند و تا سه سال این کشتن ادامه می‌یابد. تا این که دختری در شهر نمی‌ماند و نوبت به دختران وزیر می‌رسد. شهرزاد اولین و آخرین داوطلب است که نامزد بستر پادشاه می‌شود و از

^۱ - Rabert Iron

خواهرش دنیا زاد برای اجرای آن چه در سر می‌پروراند یاری می‌گیرد. هنر شهرزاد قصه‌گویی است و در حضور شهریار چنین می‌نماید که در آغاز مخاطب قصه خواهرش است اما قصه‌ها آن قدر جذابند که پادشاه بی‌آن که بخواهد در مدت سه سال در مسیر جادوی کلام او قرار می‌گیرد و شهرزاد هنگامی گنجینه‌ی بزرگ قصه‌هایش به پایان می‌رسد که مادر شده و حتی سرکش شهریار خون‌ریز را درمان نموده است.

هزار و یک شب افسانه‌ای قدیمی هندی، ایرانی و عربی است که به زبان‌های متعددی منتشر شده است. این کتاب در سال ۱۲۵۹ هجری قمری در زمان محمد شاه به دست عبداللطیف تسوجی به فارسی ترجمه شده است. بیشتر سبب انتشار این کتاب اتفاق نظر دارند که این مجموعه التقاطی از متون دارای ریشه‌های بسیار گوناگون بوده که در طی چندین قرن پرداخته شده اند و کتاب در قرن ۱۳ و ۱۴ میلادی شکلی ثابت به خود گرفته است. در کل سه دسته داستان (غنائی، عرفانی و حماسی) در این کتاب دیده می‌شود، در باب آن که الف لیل و لیله پیش از قرن سیزدهم هجری به فارسی ترجمه شده باشد، جز اطلاعی مختصر در دست نیست (محبوب، ۱۳۸۲: ۳۶۱) تنها ترجمه‌ای که به فارسی از تمام این کتاب در دست است، در دوران قاجار، در پایان سلطنت محمدشاه و آغاز فرمانروایی ناصرالدین شاه صورت گرفته و مترجم آن عبداللطیف تسوجی است که به دستور شاهزاده بهمن مرزافرزند عباس میرزا نایب السلطنه از روی نسخه‌ی بولاق طبع مصر از عربی به فارسی برگردانده شد. این کتاب در دو جلد، یکی به نام محمدشاه و دیگری به نام ناصرالدین شاه ثبت شده و نشان می‌دهد که این کتاب در طول چندین سال ترجمه شده است. (محبوب، ۱۳۸۲: ۳۹۳) این کتاب آیینی آداب و رسوم

چندین فرهنگ و تمدن است. بررسی این اثر بزرگ در ایران، از جنبه‌های مختلف، مهجور مانده و مقایسه‌ای بین ترجمه‌های فارسی آن صورت نپذیرفته است. نگارندگان این کتاب بر آن است که چند نمونه از داستان‌های غنایی، حماسی و عرفانی (که ویژگی آن‌ها در قسمت مبانی نظری همین کتاب آمده است) را در این کتاب استخراج نماید و عناصر مربوط به هر کدام از آن‌ها را مشخص کند و به بررسی آن‌ها بپردازد. لازم به ذکر است چون کل کتاب، هزار و یک شب را مورد مطالعه قرار دادیم متوجه شدیم که بیشتر داستان‌ها رابتهی هم داشتند، بنابراین تنها به ذکر بیست و چهار داستان بسنده نمودیم که در متن این کتاب به شرح آن‌ها خواهیم پرداخت.